

ระเบียบเรื่องการใช้ธง ธงมหาราช

พระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๕๒๒ มาตรา ๖ ธงสำหรับองค์พระมหากษัตริย์
ได้แก่

(๑) ธงมหาราชใหญ่ มีลักษณะรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส พื้นธงสีเหลือง มีรูปครุฑพ่าห์สีแดง
อยู่ตรงกลาง

(๒) ธงมหาราชน้อย แบ่งตามความยาวออกเป็นสองตอน ตอนต้นมีลักษณะและสี
อย่างเดียวกับธงมหาราชใหญ่ แต่กว้างไม่เกิน ๖๐ เซนติเมตร ตอนปลายมีลักษณะเป็นชาย
ต่อสีขาวแปลงเป็นรูปธงยาวเรียว โดยให้ปลายสุดกว้างครึ่งหนึ่งของตอนต้น ปลายธงตัดเป็น
แฉกรูปหางนกแซงแซว ลึก ๓ ใน ๘ ส่วนของความยาวของผืนธง ความยาวของผืนธงเป็น
๘ เท่าของความกว้างของตอนต้น ธงนี้ถ้าชักขึ้นแทนธงมหาราชใหญ่หมายความว่าทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้งดการยิงสลุตถวายคำนับ

ความหมายของสีพื้นธง

ธงมหาราชพื้นสีเหลืองมาจากสีของแพรแถบสายสายเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมี
เกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมวงศ์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้าง เป็นเครื่องประดับสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งฝ่ายหน้า
และฝ่ายใน เพื่อจะได้เป็นเครื่องระลึกถึงพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา-
โลกมหาราช พระผู้ทรงเป็นปฐมบรมราชวงศ์

ความหมายของครุฑในผืนธง

ครุฑมีเรื่องเทพนิยายทิวาทะกำเนิด เป็นเทพองค์หนึ่งทรงมหิทธานุภาพยิ่ง แต่ยอมเป็น
ราชพาหนะสำหรับพระนารายณ์ใช้ทรง และในพระราชนิพนธ์นารายณ์สิบปางพระนารายณ์ได้
อวตารเป็นพระราม เมื่อทรงเป็นกษัตริย์จึงใช้ว่า รามาริบัติ โดยคตินิยมนี้ พระมหากษัตริย์
กรุงศรีอยุธยาได้ทรงสร้างพระราชลัญจกรสำหรับตำแหน่งพระเจ้าแผ่นดินมีรูปลักษณะองค์พระ-
นารายณ์ทรงครุฑ อาศัยเหตุที่ถวายพระพรมาภิไธยมีคำว่า รามาริบัติ เช่น สมเด็จพระ-
รามาริบัติที่ ๑ พระเจ้าอยู่หัวอู่ทอง แม้พระพรมาภิไธย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตน-
โกสินทร์นี้ก็ถวายพระพรมาภิไธยมีคำว่า “รามาริบัติ”

นอกจากนี้ พระมหากษัตริย์สมัยโบราณกาลมีธงสำคัญประจำพระองค์ คือธงชัยพระ-
ครุฑพ่าห์ คู่กับธงชัยราชกระบี่ยุทธร ลักษณะธงเป็นแฉง ๓ ชาย หุ้มสักหลาดแดงปักดัดทอง
ลายกนก ปลายยอดเป็นหอก ธงชัยพระครุฑพ่าห์ มีรูปพระนารายณ์ทรงครุฑ หล่อด้วย

โลหะสัมฤทธิ์เป็นแผ่นติด ประกบที่คอคันธง และธงชัยราชกระบี่ยุทธีมีรูปหนุ่มาหล่อด้วย สัมฤทธิ์ยื่นก้าวทำออกไปข้างหน้า ข้างหนึ่งติดที่คอคันธง โบราณใช้สำหรับเชิญแห่นำเสด็จ ในกองทัพ ถือว่าเป็นธงชัยสำคัญประจำพระองค์พระมหากษัตริย์ ผู้ทรงเป็นจอมทัพ เมื่อ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเถลิงถวัลยราชสมบัติ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นสำหรับ หนึ่งเป็นธงชัยประจำพระองค์ตามราชประเพณีที่มีมาแต่โบราณสำหรับแห่นำกระบวนพยุหยาตรา หน้าพระที่นั่งราชยาน และใช้ผูกในมณฑลพระราชพิธีปราบดาภิเษก บรมราชาภิเษก พระราชพิธีสำคัญต่าง ๆ ธงชัยประจำพระองค์ที่สร้างในรัชกาลที่ ๑ เรียกว่า “ธงชัยพระครุฑ พ่าห์ ธงชัยราชกระบี่ยุทธีสำหรับใหญ่”

ส่วนอีกชุดหนึ่งเรียกว่า “ธงชัยพระครุฑพ่าห์ ธงชัยราชกระบี่ยุทธีห้อย” ธงชัยประจำ พระองค์สำหรับน้อยนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้าฯ ให้ สร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ เนื่องจากเสด็จฯ ไปทรงสมโภชพระปฐมเจดีย์ และงานพระราช พิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร ณ พระราชวังสนามจันทร์ เมืองนครปฐม ราษฎรขุดได้แผ่นสัมฤทธิ์ รูปกระบี่ ๑ แผ่น รูปนารายณ์ทรงครุฑ ๑ แผ่น แล้วนำมาทูลเกล้าฯ ถวาย ทรงพระราชดำริ ว่าเป็นแผ่นประกอบประจำธงชัยของพระมหากษัตริย์โบราณ จึงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงคิดเป็นธงชัยประกอบแผ่นโลหะรูปพระ ครุฑพ่าห์ และแผ่นโลหะรูปกระบี่ยุทธี แล้วนำเข้าพิธีปลุกเสกลงอักขระเลขยันต์ โดยพระอาจารย์ ที่มีชื่อ ลักษณะของธงชัยพระครุฑพ่าห์ เป็นธงพื้นแพรสีเหลืองสี่เหลี่ยมจัตุรัส ปักรูปพระครุฑ- พ่าห์ในท่าเบือนด้วยไหมสีแดง ยอดธงเป็นปลายหอก ที่คอคันธงเป็นชองทำด้วยโลหะเสียบหาง นกยูง และประกอบแผ่นโลหะสัมฤทธิ์รูปนารายณ์ทรงครุฑติดประกบที่ชองเสียบหางนกยูงนั้น ลักษณะของธงชัยราชกระบี่ยุทธีเป็นธงพื้นแพรสีแดงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ปักรูปหนุ่มาในท่าเหาะ ยอดธงเป็นปลายหอก ที่คอคันธงเป็นชองทำด้วยโลหะเสียบหางนกยูง และประกอบแผ่นโลหะรูป หนุ่มาติดประกบที่ชองเสียบหางนกยูงนั้น และได้นำเข้าพระราชพิธีผูกที่พระแท่นมณฑลคู่กับ สำหรับใหญ่ของรัชกาลที่ ๑ ธงชัยพระครุฑพ่าห์ ธงชัยกระบี่ยุทธีน้อยสำหรับนี้ โปรดเกล้าฯ ให้ นายทหารราชองครักษ์เชิญนำเสด็จฯ ในการตรวจพลสวนสนาม และในการเสด็จฯ กระบวน พยุหยาตราที่ทรงพระที่นั่งราชยาน เช่นเดียวกับธงชัยพระครุฑพ่าห์ และธงชัยราชกระบี่ยุทธี สำหรับใหญ่จัดเป็นธงประจำพระองค์พระมหากษัตริย์

ประวัติธงมหाराช

ธงพระราชอิสริยยศสำหรับประจำพระองค์พระมหากษัตริย์นั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงพระราชดำริว่า เวลาเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคมีกระบวนเรือหลายลำ ราษฎรและเจ้าหน้าที่ต่างจะถวายความเคารพก็ไม่มีเครื่องหมายสังเกตว่าพระเจ้าแผ่นดินประทับอยู่ในเรือพระที่นั่งลำไหน จึงโปรดเกล้าฯ ให้ทำธงประจำพระองค์ขึ้นเรียกว่า “ธงจอมเกล้า” ลักษณะรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นกลางสีขาว (สีน้ำเงินแก่) เป็นสีที่ทรงมีพระราชนิยามว่าเป็นสีประจำพระมหากษัตริย์ ภายในส่วนพื้นกลางของธงมีแท่นสี่เหลี่ยมประดิษฐานพระมหาพิชัยมงกุฏ มีคันทวยตั้งรองรับพระมหาพิชัยมงกุฏ เป็นศิราภรณ์สำคัญอยู่ในเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ และยังเป็นสัญลักษณ์พระปรมาภิไธยของรัชกาลที่ ๔ ที่ทรงมีพระนามเดิมว่า เจ้าฟ้ามงกุฏ สองข้างพระมหาพิชัยมงกุฏตั้งฉัตร ๗ ชั้น ประกอบพระราชอิสริยยศ และมีกรอบสีแดงล้อมรอบนอกของรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าซึ่งเบ้สีขาว (สีน้ำเงินแก่) รอบนอกที่เป็นสีแดงมาจากเป็นพื้นสีของธงชาติสยามที่ใช้อยู่ในรัชกาลที่นั้น

ธงจอมเกล้าประจำพระองค์ โปรดเกล้าฯ ให้ชักขึ้นที่เสารือพระที่นั่งเมื่อเวลาประทับเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค และโปรดเกล้าฯ ให้ชักเชิญที่ยอดเสารงประจำป้อม (เผด็จ-ดัชกร) มุมกำแพงพระบรมมหาราชวัง อันเป็นพระราชฐานที่ประทับ ถ้าหากเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับแรมยังหัวเมืองต่างจังหวัด ธงประจำพระองค์นี้ไม่ต้องชักเชิญขึ้นสู่เสารง

ครั้นถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขเพิ่มเติมธงจอมเกล้าประจำพระองค์ของรัชกาลที่ ๔ ใหม่ ตราเป็นพระราชบัญญัติธง ร.ศ. ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) โดยให้เพิ่มรูปโล่ที่ได้พระมหาพิชัยมงกุฏ เหนือโล่มีรูปจักรีแทนอุณาโลม รูปโล่นี้มาจากพระราชลัญจกรประจำแผ่นดิน ในโล่แบ่ง ๓ ช่อง ช่องส่วนบนพื้นสีเหลืองมีรูปช้างไอยราพตสามเศียร หมายถึงสยามเหนือ-กลาง-ใต้ ช่องล่างซีกข้างขวาพื้นสีชมพู มีรูปช้างเผือกยืน หมายถึงแผ่นดินลาว ช่องล่างซีกข้างซ้ายพื้นสีแดง มีรูปกรีข ๒ อันไขว้ หมายถึงแผ่นดินมาลายู ขนาดส่วนของธงพื้นสี และฉัตร ๗ ชั้น คงไว้เป็นอย่างธงจอมเกล้าของรัชกาลที่ ๔ แต่ในพระราชบัญญัติเปลี่ยนเรียกธงนี้ว่า “ธงบรมราชวัชมหา-สยามินทร์”

ในปี ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติธง และเปลี่ยนชื่อธงบรมราชวัชมหาสยามินทร์ เรียกว่า “ธงมหाराช” ส่วนขนาดรูปลักษณะคงเดิม

ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ สวรรคต ถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขเปลี่ยนแปลงธง

พระราชอิสริยยศ โดยตราเป็นพระราชบัญญัติธง ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) เปลี่ยนรูปขนาด ลักษณะและสีธงมหाराชของรัชกาลที่ ๕ ใหม่หมด เป็นขนาดสี่เหลี่ยมจัตุรัส พื้นสีเหลือง ตรงกลางมีรูปครุฑพ่าห์สีแดง โดยเหตุผลที่ได้โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนพระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดินที่ใช้ในราชการรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ที่เรียกกันว่า ตราแผ่นดิน โดยเปลี่ยนเป็นพระราชลัญจกรรูปครุฑพ่าห์ เป็นตราแผ่นดินเครื่องหมายสำคัญประจำสำหรับใช้ในราชการของประเทศสืบไป ธงมหाराชที่เปลี่ยนใหม่นี้กำหนดเป็น ๒ อย่าง คือ ธงมหाराชใหญ่ และธงมหाराชน้อย ตามรูปแบบที่กำหนดใช้สืบต่อมาจนทุกวันนี้

ธงราชินี

พระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๕๒๒ มาตรา ๗ ธงสำหรับองค์สมเด็จพระบรมราชินี ได้แก่

(๑) ธงราชินีใหญ่ มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๒ ส่วน ยาว ๓ ส่วน พื้นธงสีเหลือง ตอนต้น ๒ ใน ๓ ส่วนของความยาวของผืนธงเหมือนธงมหाराชใหญ่ ตอนปลายตัดเป็นแฉกรูปหางนกแซงแซว ลึก ๑ ใน ๓ ส่วนของความยาวของผืนธง

(๒) ธงราชินีน้อย มีลักษณะและสีอย่างเดียวกับธงมหाराชน้อย เว้นแต่ชายต่อเป็นสีแดง ธงนี้ถ้าชักขึ้นแทนธงราชินีใหญ่ หมายความว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้งดการยิงสลุตถวายคำนับ

ความหมายของสีพื้นธง

อนุโลมเช่นเดียวกับธงมหाराชใหญ่

ความหมายของครุฑในกลางผืนธง

โดยที่ครุฑได้มีพระราชบัญญัติให้เป็นพระราชลัญจกรประจำแผ่นดิน สำหรับเป็นเครื่องหมายสำคัญใช้ในราชการ จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ใช้เป็นสัญลักษณ์ในธงราชินีเช่นเดียวกับธงมหाराช

ส่วนตอนปลายที่ตัดเป็นแฉกรูปหางนกแซงแซว และชายที่ต่อเป็นสีแดงนั้น ก็เพื่อให้ต่างกับธงมหाराช

ประวัติธงราชินี

ในปี ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ จะเสด็จพระราชดำเนินไปยังประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรป ได้โปรดเกล้าฯ สถาปนาสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี ทรงดำรงพระอิสริยยศพระบรมราชินีและโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์ เนื่องในกรณีนี้จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แก้ไข

เปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติธง ร.ศ. ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) ในพระราชบัญญัตินี้เปลี่ยนชื่อธงพระบรมราชอิสริยยศประจำพระองค์ที่มีชื่อว่า “ธงบรมราชวัชรมหาสยามินทร์” เป็นชื่อ “ธงมหाराช” พร้อมกันนี้ได้บัญญัติให้มี “ธงราชินี” ขึ้นเป็นครั้งแรก มีลักษณะดังนี้ พื้นนอกสีแดง ขนาดกว้างของผืนธง ๑๐ ส่วน ยาว ๑๕ ส่วน ชายตัดเป็นรูปอย่างหางนกแซงแซว ลึกเพียงส่วนที่ ๔ แห่งด้านยาว พื้นในถัดมุมแฉกเข้ามา ส่วนหนึ่งนั้น สีขาว (สีน้ำเงินแก่) ขนาดกว้าง ๖ ส่วน ยาว ๘ ส่วน ในพื้นที่กลางที่เป็นสีขาวมีเครื่องหมายรูปลักษณะอย่างธงมหाराช คือธงบรมราชวัชรมหาสยามินทร์เดิมทุกประการ

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ สวรรคต ถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขเปลี่ยนแปลงยกเลิกพระราชบัญญัติของเดิม โดยให้ตราพระราชบัญญัติธงขึ้นใหม่ เมื่อ ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) ในพระราชบัญญัตินี้เปลี่ยนรูปลักษณะสีของธงราชินี โดยกำหนดไว้เป็น ๒ แบบ คือ ราชินีใหญ่ และธงราชินีน้อย ทั้งนี้ ลักษณะธงเป็นพื้นผ้าแพรสีเหลืองกลางธงมีครุฑพ่าห์สีแดง ตอนปลายตัดเป็นแฉกรูปหางนกแซงแซว เป็นธงพระราชอิสริยยศสำหรับสมเด็จพระบรมราชินี มาจนทุกวันนี้

ธงบรมราชวงศ์

พระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๕๒๒ มาตรา ๘ ธงสำหรับองค์สมเด็จพระบรมราชชนนี ได้แก่

(๑) ธงบรมราชวงศ์ใหญ่ มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๒ ส่วน ยาว ๓ ส่วน พื้นธงสีเหลือง ปลายธงตัดเป็นแฉกรูปหางนกแซงแซว ลึก ๑ ใน ๓ ส่วนของความยาวของผืนธง ที่ตรงกลางตอนต้น ๒ ใน ๓ ส่วนของผืนธงเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสสีขาว มีขนาดกว้างยาวครึ่งหนึ่งของความกว้างของผืนธง ภายในรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสสีขาวมีรูปมงกุฎขัตติยราชนารี ประดิษฐานบนพานแว่นฟ้า ๒ ชั้น เหนือตั้ง และมีดั่งลดตั้งฉัตรกลีบบัว ๕ ชั้น อยู่ ๒ ข้าง รูปเหล่านี้เป็นสีเหลืองเข้ม

(๒) ธงบรมราชวงศ์น้อย แบ่งตามความยาวออกเป็นสองตอน ตอนต้นมีลักษณะและสีอย่างเดียวกับตอนต้นของธงบรมราชวงศ์ใหญ่ แต่กว้างไม่เกิน ๖๐ เซนติเมตร ตอนปลายมีลักษณะเป็นชายต่อสีแดงแปลงเป็นรูปธงยาวเรียว โดยให้ปลายสุดกว้างครึ่งหนึ่งของตอนต้น ปลายธงตัดเป็นแฉกรูปหางนกแซงแซว ลึก ๓ ใน ๘ ส่วนของความยาวของผืนธงความยาวของผืนธงเป็น ๘ เท่า ของความกว้างตอนต้น ธงนี้ถ้าชักขึ้นแทนธงบรมราชวงศ์ใหญ่ หมายความว่า โปรดเกล้าฯ ให้งดการยิงสลุดถวายคำนับ

หมายเหตุ ธงบรมราชวงศ์ มีแต่ฝ่ายใน เพราะไม่เคยปรากฏในประวัติการณ์ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้สละราชสมบัติ และประทับอยู่ในประเทศ ซึ่งจำเป็นจะต้องใช้ธงแสดงพระอิสริยยศ

ความหมายของสีพื้นธง

พื้นสีเหลืองอนุโลมมาจากสีของธงมหาราช ส่วนตอนกลางสีเหลืองมีพื้นผ้าเป็นสีขาว นั้นมาจากพื้นสีของธงราชวงศ์ใหญ่ฝ่ายใน

ความหมายของสัญลักษณ์ในพื้นธง

มงกุฎขัตติยราชนารี เป็นศิราภรณ์ เครื่องหมายที่ได้รับการสถาปนาพระอิสริยยศเสมอด้วยสมเด็จพระบรมราชินี ฉัตรเป็นเครื่องประกอบพระบรมราชอิสริยยศ

ประวัติธงบรมราชวงศ์

ธงบรมราชวงศ์ สร้างขึ้นเป็นครั้งแรกโดยพระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๕๒๒ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ โดยคณะรัฐบาลมี พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี และนายสมภพ โทตระกิตย์ รองนายกรัฐมนตรี เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ในพระราชบัญญัติเหตุผลเพื่อถวายพระราชอิสริยยศแด่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีแห่งองค์สมเด็จพระมหากษัตริยาธิราช เป็นราชประเพณีสืบไป

ธงเยาวราช

พระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๕๒๒ มาตรา ๙ ธงสำหรับองค์สมเด็จพระยุพราช ได้แก่

(๑) ธงเยาวราชใหญ่ มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส พื้นธงมีสองสี รอบนอกสีขาว รอบในสีเหลือง กว้างยาวครึ่งหนึ่งของรอบนอก มีรูปครุฑพ่าห์สีแดงอยู่ตรงกลาง

(๒) ธงเยาวราชน้อย แบ่งตามความยาวออกเป็นสองตอน ตอนต้นมีลักษณะและสีอย่างเดียวกับธงเยาวราชใหญ่แต่กว้างไม่เกิน ๖๐ เซนติเมตร ตอนปลายมีลักษณะเป็นชายต่อสีขาวแปลงเป็นรูปธงยาวเรียว โดยให้ปลายสุดกว้างครึ่งหนึ่งของผืนธง ปลายธงตัดเป็นแฉกรูปหางนกแซงแซว ลึก ๓ ใน ๘ ส่วนของความยาวของผืนธง ความยาวของผืนธงเป็น ๘ เท่า ของความกว้างของตอนต้น ธงนี้ถ้าชักขึ้นแทนธงเยาวราชใหญ่หมายความว่าโปรดเกล้าฯ ให้งดการยิงสลุตถวายคำนับ

ความหมายของสีพื้นธงและรูปครุฑ

สีขาวเป็นสีพระราชนิยมของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔

หมายถึงสีของกษัตริย์ มีในธงประจำพระราชอิสริยยศที่เรียกว่า “ธงจอมเกล้า”

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ตราพระราชบัญญัติธง ร.ศ.๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) ทรงเปลี่ยนชื่อธงนี้เป็นชื่อ “ธงบรมราชวัชมหาสยามินทร์” ต่อมาในปี ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) ตราพระราชบัญญัติธงขึ้นใหม่ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ธงมหाराช” โดยมีลักษณะเช่นธงบรมมหาวัชมหาสยามินทร์ และได้บัญญัติให้มี “ธงเยาวราช” ขึ้นด้วย ใช้สีขาวเป็นพื้นของธง

ส่วนครุฑพ่าห์สีแดงในพื้นสีเหลืองสีเหลี่ยมจัตุรัสนั้นมาจากความหมายของธงมหाराช ที่ได้เปลี่ยนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓)

ประวัติธงเยาวราช

ธงเยาวราช พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้กำหนดขึ้นเป็นครั้งแรก โดยตราเป็นพระราชบัญญัติธง ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) มีลักษณะพื้นสีขาว ขนาดกว้าง ๕ ส่วน ยาว ๖ ส่วน รูปเครื่องหมายในกลางธงเหมือนอย่างธงบรมราชวัชสยามินทร์ ซึ่งเปลี่ยนชื่อว่า “ธงมหाराช” คือมีพระมหามงกุฎ โล่ตราแผ่นดิน แต่ละฉัตร ๗ ชั้นสองข้างเป็นฉัตร ๕ ชั้น บัญญัติไว้ว่า สำหรับเป็นเครื่องหมายในพระองค์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ต่อมาถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นใหม่ เมื่อ ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) ได้บัญญัติรูปลักษณะธงเยาวราช โดยยกเลิกเครื่องหมาย พระมหามงกุฎ โล่ตราแผ่นดิน ฉัตร ๕ ชั้น และกำหนดลักษณะกลางธงเป็นรูปสีเหลี่ยมจัตุรัสสีเหลือง มีครุฑพ่าห์สีแดงอยู่กลาง เช่นเดียวกับ ธงมหाराช

ธงเยาวราช กำหนดขึ้นเป็น ๒ อย่าง คือ ธงเยาวราชใหญ่ และธงเยาวราชน้อย ตามรูปแบบที่ปรากฏใช้อยู่ในปัจจุบัน

ธงเยาวราชฝ่ายใน (พระวรชายา)

พระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๕๒๒ มาตรา ๑๐ ธงสำหรับองค์พระวรชายาแห่งสมเด็จพระยุพราช ได้แก่

(๑) ธงเยาวราชใหญ่ฝ่ายใน มีลักษณะเป็นรูปสีเหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๒ ส่วน ยาว ๓ ส่วน ตอนต้น ๒ ใน ๓ ส่วนของความยาวของผืนธงเหมือนธงเยาวราชใหญ่ ตอนปลายเป็นสีขาว ตัดเป็นแฉกรูปหางนกแซงแซว ลึก ๑ ใน ๓ ส่วนของความยาวของผืนธง

(๒) ธงเยาวราชน้อยฝ่ายใน มีลักษณะและสีอย่างเดียวกับธงเยาวราชน้อย เว้นแต่ชาย

ต่อเป็นสีแดง ชงนี้ถ้าชักขึ้นแทนธงยาวราชใหญ่ฝ่ายใน หมายความว่า โปรตให้งดการยิง
สลุดถวายคำนับ

ความหมายของสีพื้นธงและรูปครุฑ

เช่นเดียวกับธงยาวราชใหญ่ และธงยาวราชน้อย ของสมเด็จพระยุพราช ส่วนที่ตัด
เป็นแฉกและชายต่อเป็นสีแดงก็เพื่อให้เป็นที่สังเกตว่าต่างกัน

ประวัติธงพระชายา

ธงสำหรับองค์พระวรชายาแห่งสมเด็จพระยุพราช พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้ตราไว้เป็นครั้งแรก ในพระราชบัญญัติธง ร.ศ. ๑๑๘
(พ.ศ. ๒๔๔๒) มีรูปลักษณะเหมือนธงยาวราช แต่ตัดปลายเป็นแฉกอย่างหางนกแซงแซว
ลักษณะธง พื้นสีขาว ขนาดกว้าง ๕ ส่วน ยาว ๖ ส่วน รูปเครื่องหมายในกลางธงเหมือน
อย่างธงบรมราชธวัชมหาสยามินทร์ คือ มีพระมหามงกุฏ โล่ตราแผ่นดิน แต่ลดฉัตร ๗ ชั้น
สองข้างเป็นฉัตร ๕ ชั้น

ต่อมาถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้าฯ ให้
ตราพระราชบัญญัติธงขึ้นใหม่ เมื่อ ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) โดยเปลี่ยนรูปลักษณะในกลาง
พื้นธงเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสสีเหลือง มีรูปครุฑพ่าห์สีแดงตรงกลาง พื้นธงรอบนอกสีขาวเช่น
เดียวกับธงประจำพระองค์สมเด็จพระยุพราช

ธงสำหรับองค์พระวรชายาแห่งสมเด็จพระยุพราช กำหนดไว้เป็น ๒ อย่าง คือ ธง
ยาวราชใหญ่ฝ่ายใน และธงยาวราชน้อยฝ่ายใน ตามรูปแบบที่ปรากฏในปัจจุบัน

ธงราชวงศ์

พระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๕๒๒ มาตรา ๑๑ ธงสำหรับองค์พระราชโอรส,
สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ หรือสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ แห่งพระมหากษัตริย์ทุกรัฐกาล ได้แก่

(๑) ธงราชวงศ์ใหญ่ฝ่ายใน มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส พื้นธงสีขาว มีดวงกลม
สีเหลือง ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางยาวครึ่งหนึ่งของความกว้างของพื้นธงอยู่ตรงกลางของพื้นธง
ภายในดวงกลมมีรูปครุฑพ่าห์สีแดง

(๒) ธงราชวงศ์น้อยฝ่ายหน้า แบ่งตามความยาวออกเป็นสองตอน ตอนต้นมีลักษณะ
และสีอย่างเดียวกับธงราชวงศ์ใหญ่ฝ่ายหน้า แต่กว้างไม่เกิน ๖๐ เซนติเมตร ตอนปลายมี
ลักษณะเป็นชายต่อสีขาวแปลงเป็นรูปธงยาวเรียวยาว โดยให้ปลายสุดกว้างครึ่งหนึ่งของตอนต้น
ปลายธงตัดเป็นแฉกรูปหางนกแซงแซว ลึก ๓ ใน ๘ ส่วนของความยาวของพื้นธง ความยาว
ของพื้นธงเป็น ๘ เท่าของความกว้างของตอนต้น ชงนี้ถ้าชักขึ้นแทนธงราชวงศ์ใหญ่ฝ่ายหน้า

หมายความว่า โปรตให้ดการยงสลุตถวยค้ำนบ

มาตรา ๑๒ ทรงสำหรับองค์พระราชธิดา, สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ หรือสมเด็จพระเจ้า้องนางเธอ แห่งพระมหากษัตริย์ทุกรัชกาล ได้แก่

(๑) ทรงราชวงศัใหญ่ฝ่ายใน มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๒ ส่วน ยาว ๓ ส่วน ตอนต้น ๒ ใน ๓ ส่วนของความยาวของผืนรงเหมือนทรงราชวงศัใหญ่ฝ่ายหน้า ตอนปลายเป็นสี่ขาบตัดเป็นแฉกรูปหางนกแขงแซว ลิก ๑ ใน ๓ ส่วนของความยาวของผืนรง

(๒) ทรงราชวงศัน้อยฝ่ายใน มีลักษณะและสืออย่างเดียวกับทรงราชวงศัน้อยฝ่ายหน้า เว้นแต่ชายต่อเป็นสี่แดง ทรงนี้ถ้ำชกขึ้นแทนทรงราชวงศัใหญ่ฝ่ายใน หมายความว่า โปรตให้ดการยงสลุตถวยค้ำนบ

ความหมายของสี่พื้นรง รูปครุฑ และประวัติตรองราชวงศั

สี่ขาบเป็นสี่พระราชนิมของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หมายถึงสี่ของ กษัตริย์ มีในรงประจำพระราชอิสริยยศ ที่เรียกว่า “รงจอมเกล้า” ต่อมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ตราพระราชบัญญัติ ร.ศ. ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) ทรงเปลี่ยนชื่อรงนี้เป็นชื่อ “รงบรมราชวัชรมหาสยามมินทร” ต่อมาในปี ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) ตราพระราชบัญญัติขึ้นใหม่ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “รงมหาราช” โดยมีลักษณะเช่นรงบรมราชวัชรมหาสยามมินทร และได้บัญญัติให้มีรงสำหรับพระราชวงศัขึ้นเป็นครั้งแรก มีลักษณะเป็นรงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง ๕ ส่วน ยาว ๖ ส่วน พื้นสี่ขาบ กลางรงเป็นรูปโล่ตราแผ่นดิน เบื้องบนโล่มีรูปจักรอยู่ภายใต้พระมหามงกุฎ ต่อมาใน ร.ศ. ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒) ได้แก้ไขพระราชบัญญัติรงอีกครั้งหนึ่ง ได้แบ่งรงราชวงศัออกเป็นรงราชวงศัฝ่ายหน้า (ชาย) และรงราชวงศัฝ่ายใน (หญิง) มีรูปลักณะเช่นเดิม เว้นแต่รงราชวงศัฝ่ายใน ปลายรงตัดเป็นรูปหางนกแขงแซว เพื่อให้ผิดกับรงราชวงศัฝ่ายหน้า ต่อมาถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงโดยตราเป็นพระราชบัญญัติรง ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) ขึ้นใหม่ โดยรักษาพื้นรงสี่ขาบไว้เช่นเดิม แต่เปลี่ยนรูปสัญลักษณ์ในกลางรงเป็นดวงกลมสีเหลือง มีรูปครุฑพ่าห์สีแดงในดวงกลม ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่นำมาจากรงมหาราชที่ได้เปลี่ยนเป็นพื้นสีเหลือง และรูปครุฑพ่าห์สีแดงอยู่ตรงกลาง ตามพระราชลัญจกรตราประจำแผ่นดินที่เปลี่ยนใหม่ และการที่เป็นดวงกลมสีเหลืองก็เพื่อให้เป็นที่สังเกตว่าต่างกับรงสำหรับประจำพระองค์สมเด็จพระยุพราช โดยได้กำหนดเพิ่มเติมให้รงราชวงศัน้อยฝ่ายหน้าต่อชายรงเป็นสี่ขาบ ปลายตัดเป็นแฉกรูปหางนกแขงแซว ส่วนรงราชวงศัน้อยฝ่ายในต่อชายรงเป็นสี่แดง ตัดปลายรงเป็นแฉกรูปหางนกแขงแซว ทั้งนี้เพื่อเป็นที่สังเกตว่าต่างกันกับรงราชวงศัน้อยฝ่ายหน้า

ธงราชวงศ์ฝ่ายหน้าและฝ่ายใน ที่ได้เปลี่ยนแปลงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-
เกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ เป็นรูปแบบที่ใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน
